

ساخت و هنجاریابی مقیاس تجارب معنوی (SES)

زینب محمدعلی پور^۱، سید هادی سیدعلی تبار^{۲*}، سارا بامداد^۳، علی زاده محمدی^۴، مائده سادات اعتصامی^۵

۱. دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

۲. دانشجوی دکتری مشاوره شغلی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۳. کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، خمینی شهر، اصفهان، ایران

۴. دانشیار، دانشگاه شهید بهشتی، پژوهشکده خانواده، تهران، ایران

۵. کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: سید هادی سیدعلی تبار، دانشکده روانشناسی علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

h_alitabar@edu.ui.ac.ir

تاریخ پذیرش: خرداد ۱۳۹۵

تاریخ دریافت: فروردین ۱۳۹۵

نحوه استناد به این مقاله:

Mohammad Alipour Z, Sayed Alitabar S.H, Bamdad S, Zadeh Mohammadi A, Etesami MS. Construction and Standardization of Spiritual Experiences Scale (SES). Community Health 2016; 3(3): 190-99.

چکیده

زمینه و هدف: معنویت به عنوان یک واقعیت فرهنگی بسیاری از جوانب زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هدف مطالعه حاضر، ساخت، ارزیابی روایی و پایایی و تحلیل عامل اکتشافی مقیاس تجارب معنوی بود.

روش و مواد: روش پژوهش حاضر از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه کارمندان دانشگاه شهید بهشتی بود شامل تعداد ۲۲۰ نفر (۱۰۵ زن و ۱۱۵ مرد) با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌ای و روش اختصاص متناسب و فرمول d کوهن، به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده مقیاس تجارب معنوی بود. ابتدا برای تعیین اعتبار درونی از روش ضریب همبستگی هر سؤال با نمره کل مقوله استفاده شد. سپس تحلیل عاملی اکتشافی بر روی ۲۵ گویه مقیاس اجرا شد. در نهایت، از روش‌هایی برای همسانی درونی (آلفای کرونباخ و باز آزمایی) و روایی همزمان استفاده شد.

یافته‌ها: در تحلیل عاملی اولیه، سه عامل با ارزش ویژه بالاتر از یک بدست آمد و تحلیل عوامل بعدی با محدود شدن به این سه عامل صورت گرفت. بر اساس محتوای ماده‌های مربوطه، سه عامل به این صورت نامگذاری شدند: «رابطه شخصی با خداوند»، «ارتباط و ادراک ماورائی» و «حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی». همچنین این مقیاس از همسانی درونی مناسبی برخوردار بود (آلفای کرونباخ، ۰/۹۳ و پایایی باز آزمایی در فاصله ده روزه، ۰/۷۸).

نتیجه‌گیری: مطالعه نشان داد که مقیاس تجارب معنوی از ساختار، روایی و پایایی مناسبی در جامعه ایرانی برخوردار است. بنابراین ابزار خود گزارش‌دهی مطالعه حاضر مقیاس مفید و کارآمد برای اهداف پژوهشی است.

واژگان کلیدی: مقیاس تجارب معنوی، هنجاریابی، ساخت

مقدمه

بخش جدیدی تحت عنوان «مشکلات مذهبی یا معنوی» وجود دارد و این روند در متن تجدید نظر شده آن نیز ادامه دارد و همچنین سازمان جهانی بهداشت بعد معنوی را همچون ابعاد جسمانی، اجتماعی و هیجانی یکی از ابعاد وجودی انسان برشمرده است (۱). بنابراین نباید به بهانه غیر قابل مشاهده بودن و اندازه‌پذیر نبودن، این بعد مهم وجود انسان را نادیده گرفت. معنویت برای بسیاری

در سال‌های اخیر، روانشناسان به دلایل گوناگونی چون پذیرش معنویت به عنوان یک واقعیت فرهنگی و تأیید اثرات مثبت معنویت بر سلامت روان به موضوع معنویت توجه روزافزون دارند، به طوری که در چهارمین ویرایش راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی که در سال ۱۹۹۴ توسط انجمن روانپزشکی آمریکا انتشار یافته‌است،

جداگانه‌ای بسنجند (۹-۱۱)، بنابراین در این مطالعه معنویت به عنوان متغیری مجزا از دین در نظر گرفته می‌شود. توانایی بررسی نقش جداگانه معنویت، به روشن شدن میزان اهمیت آن در پیش‌بینی سایر متغیرها منجر شده و در نهایت متخصصان سلامت روان را به طراحی مداخلات معنوی در درمان ترغیب خواهد نمود. مقیاس-های قبلی طراحی شده برای سنجش معنویت، غالباً آن را از دین تفکیک نکرده‌اند و با پیش‌فرض عدم تمایز دین و معنویت ساخته شده‌اند (۱۲).

هر چند برای سنجش معنویت، ابزارهای مختلفی ساخته شده‌است (۱۳)، اما برای سنجش تجارب معنوی تنها با دو ابزار که هر دو پر کاربرد هستند، مواجه شدیم. یکی از آنها مقیاس تجربی معنوی روزانه است که توسط Underwood, Teresi (۱۴) طراحی شده و تجربه احساسات معنوی و آگاهی را به عنوان بخشی از زندگی روزانه دینی و معنوی هر فرد می‌سنجد. این مقیاس به سنجش ادراک افراد از خداوند و یا یک موجود مقدس و متعالی می‌پردازد. در مقیاس ساخته شده توسط آنها، تصور یک تعامل حمایت‌کننده با موجود متعالی از سه طریق اندازه‌گیری شده است. طریق اول از طریق قدرت و تسلی، دوم درک عشق موجود مقدس و سومین جنبه ارتباط با موجود متعالی وقتی است که فرد احساس می‌کند از جانب خداوند از طریق الهام و بصیرت حمایت می‌شود. در این ابزار، همچنین بر مفاهیم وحدت درونی، حیرت، سپاسگزاری، عشق، رحم و بخشش، سخاوت‌مندی و اشتیاق معنوی تأکید شده‌است. احساس تمامیت و یکپارچگی درونی همراه با حس هماهنگی درونی هم در ادبیات معنوی سنت‌های شرقی و هم در ادبیات معنوی سنت‌های غربی انعکاس یافته‌است (من احساس آرامش یا هماهنگی عمیق درونی دارم). حیرت نیز شاخصه محوری زندگی معنوی است و توانایی فراخواندن تجربه معنوی را دارد و از قید و بندهای مذهب عبور کرده و حتی روی افرادی که هیچ‌گونه سابقه مذهبی ندارند، تأثیر می‌گذارد (من از نظر معنوی به خاطر زیبایی خلقت متأثر می‌شوم) (۱۴). یکی از مشکلات این ابزار علاوه بر هنجاریابی آن در یک فرهنگ متفاوت، این است که هیچ تمایزی بین دین و معنویت قائل نشده و بنابراین تنها در پژوهش‌هایی

از افراد جامعه موضوع بسیار مهمی است و برای روانشناسان لازم است که این واقعیت را درک نموده و جایگاه آن را در برخورد با مراجعان خویش بشناسند. تنوع تعاریفی که از معنویت ارائه شده، بر دشواری تعریف آن افزوده، برای مثال Koepfer (۲) عقاید فرد در مورد جوانب غیرقابل‌توصیفی که بر معنا و انرژی حیاتی رویدادهای زندگی تأثیر می‌گذارند را معنویت نامید، King and Boyatzis (۳) معنویت را موقعیت شخصی‌تر یا خصوصی‌تری از احساسات و اعمال در ارتباط با برخی پدیده‌های متعالی دانستند. همچنین معنویت یکی از اصول زندگی توصیف شده است که هر یک از جوانب زندگی را تحت‌الشعاع قرار داده و با هدف و معنا در زندگی در ارتباط است (۴). Mattes (۵) نیز معنویت را ملاک اصلی انسانیت دانست. Benson, Roehlkepartain, Rude (۶) معنویت را فرایند رشد ظرفیت ذاتی انسان برای تعالی خود تعریف نمودند، به‌طوری‌که خود در چیزی بزرگتر از خود، چیزی مقدس جای گیرد. Culliford (۷) آن را شامل نگرش مذهبی، ابعاد عملی، بهداشت تن و روان، باورهای فراطبیعی و اعمال مذهبی دانست.

تعریف عملیاتی معنویت و سنجش آن، همواره از موضوعات دشوار بوده، به‌ویژه این که ماهیتی نسبتاً انتزاعی و نامحسوس دارد و پژوهش‌های کمی‌چندان در سنجش آن موفق نبودند. اما به این دلیل که اجرای پژوهش کیفی همیشه میسر نیست، می‌توانیم از ارزیابی کمی نیز بهره ببریم. یکی از موضوعاتی که در سنجش معنویت باید به آن توجه کرد، نوع رابطه آن با دین است. انجمن ملی سالمندی آمریکا و مؤسسه Fetzer به عنوان پیشگامان بحث در مورد تعاریف دین و معنویت (۸) اعلام نمودند که دینداری، شاخصه‌های رفتاری، اجتماعی، عقیدتی و فرقه‌ای خاصی دارد و با یک نظام عبادی و تعلیمی سر و کار دارد اما معنویت مربوط به عالم ماورا و پرسش سؤال‌های غایی است و فرض می‌کند که زندگی چیزی بیش از آن است که می‌بینیم یا درک می‌کنیم. برای یافتن جواب این سؤال که هر کدام از سازه‌های دین و معنویت چه نقشی در سلامت و بهزیستی فرد دارند، به ابزارهایی نیاز هست که تأثیر این متغیرها را به‌طور

کاربرد دارد که اهمیتی به بررسی نقش جداگانه دین و معنویت نمی‌دهند.

در ایران نیز، غباری بناب، لواسانی و محمدی (۱۵) به ساخت مقیاس تجربه معنوی دانشجویان پرداختند. آن‌ها در تعریف سازه مورد نظر هم به نظریه‌های موجود غربی در زمینه تجربیات معنوی و هم به نظریه‌های ارائه شده توسط اهل تصوف و عرفان همچون محی‌الدین عربی توجه نمودند. غباری و همکاران (۱۵) در نهایت پس از بررسی پیشینه نظری، مصاحبه، سؤالات بازپاسخ و شرح حال افراد با تجربه مذهبی، یک مقیاس ۷۵ ماده‌ای با شش مؤلفه رسیدند که عبارت بودند از معنایابی در زندگی، تأثیر ارتباط با خدا، شکوفایی و فعالیت معنوی، تجربیات عرفانی، تجربیات سلبی و فعالیت اجتماعی و مذهبی. مؤلفه معنایابی در زندگی دربرگیرنده «درک معنای زندگی»، «تجربه مثبت در زندگی»، «احساس خوشبختی» و «رضایت از زندگی و معنای زندگی» است. این مقیاس نیز هم‌چون مقیاس Underwood, Teresi (۱۴) تفکیکی بین دین و معنویت قائل نشده است، چنان‌که عامل سوم شکوفایی و فعالیت معنوی بیانگر شکوفایی روحانی و معنوی، شکوفایی مذهبی و حرکت فرد در جهت گسترش و شکوفا کردن استعدادهای معنوی است. در این عامل ماده‌هایی وجود دارد که تلاش‌های فرد برای دستیابی به معنویت را شامل می‌شود مانند مطالعه قرآن و کتاب‌های مذهبی، دعا و نیایش در خلوت. یا مؤلفه فعالیت‌های اجتماعی و مذهبی که معرف شرکت فرد در فعالیت‌های اجتماعی و مذهبی، کمک به مساجد و مؤسسات مذهبی، کمک به مردم نیازمند و برطرف کردن نیازهای سالخوردگان و معلولان است. با توجه به آنچه که گفته شده، هدف مطالعه حاضر، ساخت و هنجاریابی مقیاس تجارب معنوی بود.

روش و مواد

روش پژوهش حاضر از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه کارمندان متأهل دانشگاه شهید بهشتی که در سال ۱۳۹۲ در این دانشگاه مشغول به کار بوده‌اند تشکیل می‌داد. تعداد کل کارمندان این دانشگاه، ۷۱۴ نفر بود. با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌ای و روش اختصاص متناسب و فرمول d کوهن، تعداد ۲۲۰ نفر به

عنوان نمونه انتخاب شده و داوطلب شرکت در پژوهش شدند.

بر مبنای اطلاعاتی که از بررسی پیشینه نظری تجربیات معنوی بدست آمد، پژوهشگران به مصاحبه با دانشجویان و اساتید روانشناسی و مشاوره که در این حوزه مشغول به فعالیت بودند، جهت ساخت ابزار پرداختند. مجموعه این مصاحبه‌ها پایه‌های اولیه‌ای شدند که بر مبنای آن‌ها امکان بررسی طبقات یافته شده از پیشینه فراهم آمد. بیشتر مصاحبه‌ها با اساتید دانشگاه تهران و شهید بهشتی انجام شد. علاوه بر مصاحبه، از دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد مشاوره دانشگاه شهید بهشتی خواسته شد تا به سؤالات باز پاسخ در مورد تجربیاتی که داشتند پاسخ دهند. تحلیل محتوایی پاسخ‌های آنان نیز در ساختن شکل اولیه پرسشنامه تجارب معنوی استفاده شد. مجموعه اطلاعاتی که از طریق مصاحبه، مطالعه پیشینه نظری، سؤالات باز پاسخ و شرح حال افراد با تجربه معنوی بدست آمده بود، پس از خلاصه کردن و حذف موارد تکراری مورد استفاده قرار گرفت. گزاره‌هایی که در وهله اول بدین ترتیب استخراج شدند در حدود ۴۷ گزاره بودند که پس از بررسی آن‌ها توسط اساتید صاحب‌نظر، در حدود ۲۵ گزاره براساس مقیاس لیکرت باقی ماند که به صورت زیر طبقه‌بندی شدند: «رابطه شخصی با خداوند»، «ارتباط و ادراک ماورائی»، «حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی». لازم به ذکر است که نحوه نمره‌گذاری این مقیاس به این صورت است که نمره‌های بالاتر به معنای تجارب معنوی بیشتر افراد می‌باشد و دارای خط برش نمی‌باشد.

ملاحظات اخلاقی پژوهش حاضر به شرح ذیل بودند: (۱) کلیه پاسخ‌دهنده‌ها به صورت کتبی اطلاعاتی در مورد پژوهش دریافت کرده و در صورت تمایل در پژوهش مشارکت نمودند. (۲) این اطمینان به آزمودنی‌ها داده شد که تمام اطلاعات محرمانه هستند و برای امور پژوهشی مورد استفاده قرار خواهند گرفت. (۳) به منظور رعایت حریم خصوصی، نام و نام خانوادگی شرکت‌کنندگان ثبت نشد. (۴) برای اطمینان از روند کار، کلیه پرسشنامه‌ها توسط خود پژوهشگر اجرا شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش همبستگی

پیرسون و تحلیل عاملی اکتشافی با کمک نرم‌افزار SPSS-22 مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها

میانگین (انحراف معیار) سن افراد نمونه ۳۵/۶ (۹/۱) و کم‌ترین ۲۰ و بیشترین ۵۶ سال بود. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه به این قرار می‌باشند: تعداد ۱۱۵ (۵۲/۲٪) نفر از کارکنان مرد و تعداد ۱۰۵ (۴۷/۸٪) نفر را نیز زنان تشکیل می‌دادند. وضعیت تحصیلی افراد حاکی از آن بود که تعداد ۱۳ (۵/۹٪) نفر دارای تحصیلات دیپلم، ۶۱ (۲۷/۷٪) نفر کاردانی، ۴۰ (۱۸/۲٪) نفر کارشناسی، ۸۳ (۳۷/۷٪) نفر کارشناسی‌ارشد، ۲۱ (۹/۵٪) نفر دکتری بودند و ۲ (۰/۹٪) نفر نیز تحصیلات خود را ذکر نکردند. پرسشنامه دارای سه مؤلفه نظری به شرح زیر می‌باشد: ۱) مؤلفه رابطه شخصی با خداوند (پنج ماده، ۲) مؤلفه ارتباط و ادراک ماورائی (شش ماده، ۳)

مؤلفه حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی (۱۴ ماده) بررسی همسانی درونی سؤالات هر مؤلفه نشان داد که مؤلفه‌های به دست آمده از همسانی درونی بالایی برخوردار می‌باشند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود مؤلفه سوم یا مؤلفه «حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی» با ۱۴ ماده، بالاترین ضریب (۰/۹۳) و مؤلفه اول یا مؤلفه «رابطه شخصی با خداوند»، کمترین ضریب (۰/۷۹) همسانی را به خود اختصاص داده است. برای بررسی «روایی» از پرسشنامه تجارب معنوی، از سه روش همبستگی بین خرده‌آزمون‌ها، روش تحلیل عاملی و روایی ملاکی استفاده شد. در روش همبستگی بین خرده‌آزمون‌ها، با توجه به این‌که مقیاس از سه مؤلفه تشکیل شده است، نمره کل هر مؤلفه ساخته شد و سپس نمره کل مقیاس (۲۵ ماده) محاسبه شد. ضریب همبستگی مؤلفه‌ها با یکدیگر و نمره کل مقیاس بدست آمد.

جدول شماره ۱- ماتریس همبستگی سه مؤلفه نظری مقیاس و نمره کل آزمون

مؤلفه‌ها	یک	دو	سه
رابطه شخصی با خداوند	-	-	-
ارتباط و ادراک ماورائی	۰/۵۸**	-	-
حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی	۰/۵۰**	۰/۶۷**	-
نمره کل مقیاس	۰/۷۴**	۰/۸۵**	۰/۹۲**

** $p < 0.01$

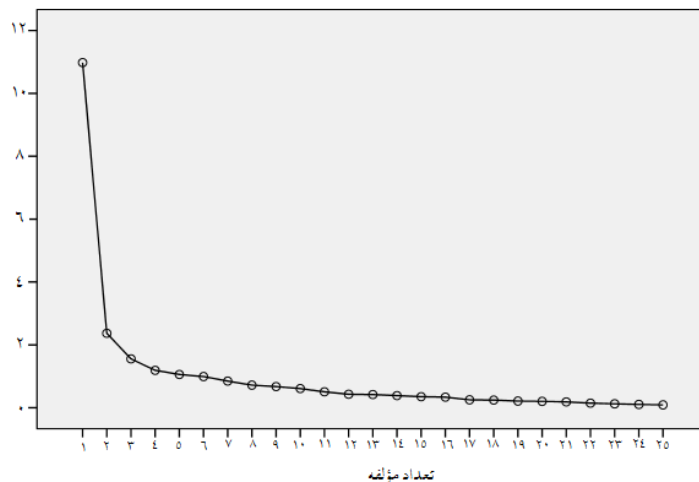
به منظور بررسی ساختار عاملی (روایی سازه) پرسشنامه از تحلیل مؤلفه اصلی با چرخش واریماکس در سطح ماده استفاده شد. آزمون کفایت نمونه‌برداری نشان داد که نمونه موردنظر برای تحلیل عوامل مناسب است (KMO=۰/۸۸). همچنین آزمون کرویت بارتلت با درجه آزادی $df=300$ و مجذور کای تقریبی $(\chi^2=4/02)$ در سطح $P < 0.001$ معنی‌دار است، لذا می‌توان تحلیل عوامل را گزارش کرد. نمودار سنگ‌ریزه و مقادیر ارزش‌های ویژه بالاتر از یک نشان داد که سه عامل قابل استخراج می‌باشد. دامنه ارزش اشتراکات ۰/۵۱ تا ۰/۸۱ بود. در مجموع سه عامل مذکور، ۶۸٪ واریانس را تبیین می‌کند. در نمودار یک، خط شیب‌دار ارزش ویژه هر عامل را نشان می‌دهد.

همان‌طور که ملاحظه جدول شماره ۲ نشان می‌دهد در میان عامل‌ها، عامل یک با ارزش ویژه ۱۱/۰ بیشترین

همان‌طور که جدول شماره یک نشان می‌دهد کلیه همبستگی‌ها بین مؤلفه‌ها با یکدیگر و مؤلفه‌ها با نمره کل مقیاس در سطح $P < 0.01$ معنادار است. بیشترین همبستگی بین مؤلفه «حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی» و نمره کل مقیاس ($r=0.92$) و کمترین همبستگی بین دو مؤلفه «رابطه شخصی با خداوند» و «حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی» ($r=0.50$) مشاهده می‌شود. در مجموع، کلیه مؤلفه‌ها با نمره کل مقیاس ضرایب همبستگی بالا و درخور توجهی نشان می‌دهند. هم‌چنین بر اساس ضرایب همبستگی ماده‌ها با نمره کل هر مقوله و همین‌طور نمره کل آزمون، تمامی ماده‌ها از همبستگی بالاتر از چهار درصد برخوردار بودند. این نتیجه بیان‌گر این است که خرده‌مقیاس‌ها از همسانی درونی رضایت‌بخشی برخوردارند و نیازی به حذف هیچ یک از ماده‌ها وجود ندارد.

است. در جدول شماره سه مشخصه‌های نهایی آماری تحلیل عوامل ارائه می‌شود.

درصد واریانس تبیین شده را به خود اختصاص می‌دهد (۴۳/۹٪). در مجموع سه عامل موجود ۶۸/۶ واریانس آزمون را تبیین می‌کنند که نسبتاً درصد قابل توجهی

نمودار شماره ۱- نمودار شیب‌دار براساس ارزش ویژه و تعداد مؤلفه‌ها

جدول شماره ۲- مشخصه‌های آماری اولیه (قبل از چرخش) پرسشنامه شامل ارزش ویژه و درصد واریانس تبیین شده

مؤلفه‌ها	ارزش ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد تجمعی واریانس تبدیل شده
۱	۱۰/۹۷	۴۳/۹۱	۴۳/۹۱
۲	۳/۹۱	۱۵/۶۹	۵۹/۶۱
۳	۲/۲۵	۸/۹۹	۶۸/۶۱

جدول شماره ۳- مشخصه‌های نهایی آماری بر پایه پردازش سه عامل (چرخش واریماکس) با ارزش ویژه بالاتر از ۱

مؤلفه‌ها	ارزش ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد تجمعی واریانس تبدیل شده
۱	۶/۸۱	۲۷/۲۳	۲۷/۲۳
۲	۶/۱۵	۲۴/۶۴	۵۱/۸۹
۳	۴/۱۷	۱۶/۷۱	۶۸/۶۱

اول از پنج ماده، عامل دوم از شش ماده، عامل سوم از ۱۴ ماده تشکیل شده است. در نهایت با توجه به ماده‌هایی که تحت هر عامل قرار گرفته است، سه عامل بدین شرح گزارش می‌شود: عامل اول از سه ماده با دامنه بار عاملی بین ۰/۴۹ تا ۰/۸۳ تشکیل شده است. با توجه به ماهیت سؤال‌های تشکیل‌دهنده عامل اول، این عامل را می‌توان با عنوان «رابطه شخصی با خداوند» نامگذاری کرد. عامل دوم از شش ماده با دامنه بار عاملی بین ۰/۴۲ تا ۰/۷۶ تشکیل شد. با توجه به سؤال‌های مربوط می‌توان عامل

ملاحظه جدول پس از چرخش واریماکس بیانگر آن است که ارزش ویژه عامل اول برابر با ۶/۸۱ و بنابراین عامل عمده در تحلیل عوامل محسوب می‌شود. در مجموع سه عامل، ۶۸/۶۱ درصد واریانس موجود را تبیین می‌کنند. در ادامه برای مشخص شدن این موضوع که از سه عامل به دست آمده، هر کدام از چه ماده‌هایی تشکیل شده‌اند، ماتریس عاملی، عامل‌های چرخش‌یافته مجموعه ۲۵ ماده به شیوه واریماکس در جدول شماره ۴ گزارش شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، عامل

دوم را به عنوان «ارتباط و ادراک ماورائی» نامگذاری کرد. عامل سوم از ۱۴ ماده با بار عاملی ۰/۵۵ تا ۰/۸۲ تشکیل شد. با توجه به سؤال‌هایی که در زیر عامل سوم قرار می-

گیرند، می‌توان آن را به‌عنوان «حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی» نامگذاری کرد.

جدول شماره ۴- نتایج بارهای عاملی تحلیل مؤلفه اصلی پس از چرخش واریماکس

مؤلفه‌ها			ماده	خرده مقیاس
۳	۲	۱		
		۰/۶۸	۱	رابطه شخصی با خداوند
		۰/۴۹	۳	
		۰/۸۳	۵	
		۰/۵۲	۷	
		۰/۵۲	۱۵	
	۰/۶۱		۶	ارتباط و ادراک ماورائی
	۰/۷۶		۹	
	۰/۷۵		۱۰	
	۰/۶۶		۱۴	
	۰/۴۲		۱۶	
	۰/۵۰		۱۹	
۰/۶۸			۲	حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی
۰/۷۷			۴	
۰/۵۵			۸	
۰/۷۱			۱۱	
۰/۸۰			۱۲	
۰/۸۲			۱۳	
۰/۷۲			۱۷	
۰/۵۷			۱۸	
۰/۶۷			۲۰	
۰/۷۹			۲۱	
۰/۷۷			۲۲	
۰/۵۸			۲۳	
۰/۵۷			۲۴	
۰/۶۳			۲۵	

اشاره مختلف جامعه خدایاری فرد و همکاران، مقیاس سنجش خانواده FAD و بهزیستی روانشناختی ریف) مورد بررسی قرار گرفت. همچنین همبستگی خرده مقیاس‌ها محاسبه شد. این نتایج در جدول شماره ۵ آمده است.

ماتریس بارهای عاملی موجود در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که تمام بارهای عاملی استخراج‌شده بالاتر از ۰/۴۰ می‌باشند و توزیع ماده‌ها در خرده مقیاس‌ها با آزمون اصلی مطابقت دارد. روایی ملاکی پرسشنامه، از طریق روایی همزمان (اجرای همزمان با مقیاس دینداری

جدول شماره ۵- روایی همزمان مقیاس تجارب معنوی و سنجش خانواده، بهزیستی و دینداری

مقیاس	سنجش خانواده	بهزیستی روانشناختی	دینداری
تجارب معنوی	۰/۴۷**	۰/۲۳**	۰/۴۹**

** $p < 0.01$

تجارب معنوی است. علاوه بر این، اثر پیش‌بینی‌کنندگی هر کدام از زیر مقیاس‌ها در مقیاس‌های سنجش خانواده، بهزیستی و دینداری ارائه شده است.

الگوی ضرایب همبستگی بین خرده مقیاس‌ها و نمره کل مقیاس‌های سنجش خانواده، بهزیستی روانشناختی و دینداری بیانگر روایی ملاکی همزمان خوب مقیاس

سؤال‌های مقیاس پاسخ دادند و ضریب همبستگی پیرسون بین نمرات حاصل از دو بار اجرای پرسشنامه محاسبه شد. تعداد مواد و ضریب آلفای کرونباخ و بازآزمایی هر کدام از مؤلفه‌های سه‌گانه در جدول شماره ۶ آورده شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود تمام ضرایب بازآزمایی معنا دار هستند.

برای بررسی «اعتبار» مقیاس ۲۵ ماده‌ای، همسانی درونی (ضریب آلفای کرونباخ) به صورت جداگانه در مردان، زنان و کل شرکت‌کننده‌ها محاسبه شد که در جدول شماره ۶ گزارش شده است. برای بررسی ثبات پرسشنامه نیز از روش باز آزمایی استفاده شد. بدین منظور ۸۵ نفر از شرکت‌کننده‌ها در یک بازه زمانی ده روزه مجدداً به

جدول شماره ۶- ضرایب آلفای کرونباخ و باز آزمایی مؤلفه‌های مقیاس تجارب معنوی

مؤلفه	مرد	زن	کل	ضرایب بازآزمایی	تعداد افراد
رابطه شخصی با خداوند	۰/۸۵	۰/۸۰	۰/۷۹	۰/۷۰**	۲۲۰
ارتباط و ادراک ماورائی	۰/۸۱	۰/۸۰	۰/۸۳	۰/۶۶**	۲۲۰
حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی	۰/۷۵	۰/۶۴	۰/۹۳	۰/۷۳**	۲۲۰
کل مقیاس	۰/۸۶	۰/۶۰	۰/۹۳	۰/۷۸**	۲۲۰

** $p < 0.01$

بحث

مطالعه حاضر در مورد بررسی ماتریس همبستگی مؤلفه‌های سه‌گانه با کل مقیاس نشان داد که مؤلفه «حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی» با همبستگی ۰/۹۲ دارای بالاترین مقدار همبستگی و مؤلفه «رابطه شخصی با خداوند» با مقدار ۰/۷۴، پایین‌ترین مقدار همبستگی با کل آزمون را داشتند. تنها همبستگی باقی‌مانده مربوط به «ارتباط و ادراک ماورائی» با ضریب ۰/۸۵ با کل آزمون بود. این ضرایب همبستگی در سطح ($P < 0.01$) معنا دار بودند. بررسی اولیه مؤلفه‌ها و سؤالات آزمون تجارب معنوی نشان می‌دهد که آزمون مورد نظر از اعتبار مقدماتی بالایی برخوردار است.

برای برآورد روایی سازه آزمون مورد نظر، تحلیل عاملی از نوع اکتشافی بر روی ۲۵ ماده این آزمون صورت گرفت. در بررسی اولیه در این آزمون نشان داده شد که پس از چرخش، و با در نظر گرفتن نمودار خط شیب‌دار و ارزش ویژه بالاتر از یک، تعداد سه عامل برجسته و مهم پیدا شدند که در حدود ۶۹٪ از واریانس کل آزمون را به خود اختصاص می‌دادند.

همان‌طور که از جدول شماره ۴ بر می‌آید عامل اول، «رابطه شخصی با خداوند» از پنج گویه تشکیل شده است که بار عاملی سؤال‌های آن بین ۰/۴۹ تا ۰/۸۳ در نوسان است. این عامل دربرگیرنده گویه‌هایی درباره رابطه

شخصی با خدا است.

عامل دوم، «ارتباط و ادراک ماورائی» از شش ماده تشکیل شده است که بار عاملی مواد آن از ۰/۴۲ تا ۰/۷۶ در نوسان است. این عامل دربرگیرنده حوادث پنهانی و تأثیر نیروهای غیبی و الهام‌بخش در زندگی فرد است. عامل سوم، «حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی» از ۱۴ ماده تشکیل شده است و بار عاملی ماده‌های آن از ۰/۵۵ تا ۰/۸۲ می‌باشد. گویه‌های این عامل بیانگر درک فرد از حضور پروردگار و دریافت حمایت و پشتیبانی از او در زندگی است. اساس مقیاس ساخته شده توسط آندروود و ترزی (۱۴) نیز بر مبنای عنصر ارتباط است. آن‌ها بر این عقیده‌اند که برخی از مردم رابطه با موجودی متعالی را به عنوان بخش مهمی از زندگی تجربه می‌کنند، به طوری که با موجود مقدس نه فقط در لحظات استرس بلکه در امور مهم زندگی نیز درگیری فعال دارند. آن‌ها این تعامل سازنده را از طریق قدرت و تسلی (من با دین و معنویتم قدرت می‌یابم، من با دین و معنویتم تسلی می‌یابم)، عشق خداوند (من عشق خداوند نسبت به خودم را مستقیماً احساس می‌کنم و من عشق خداوند نسبت به خودم را از طریق دیگران احساس می‌کنم) و الهام و بصیرت (من در میان فعالیت‌های روزانه کمک خداوند را تقاضا می‌کنم، من احساس می‌کنم در میان فعالیت‌های روزانه‌ام توسط خداوند هدایت شده‌ام) مورد

کاربردهای پژوهشی مورد استفاده قرار گیرد. از محدودیت‌های پژوهش حاضر، می‌توان به استفاده از ابزارهای خودگزارشی (به جای مطالعه رفتار واقعی) مشارکت‌کنندگان که ممکن است آن‌ها را به استفاده از شیوه‌های کسب تأیید اجتماعی ترغیب کند اشاره کرد. علاوه بر این برای اطمینان از صحت یافته‌های پژوهش حاضر، تکرار اجرای مقیاس تجارب معنوی در میان دانشجویان و سایر افراد و گروه‌های شغلی با حجم نمونه بالا پیشنهاد می‌شود.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله، از اساتید روانشناسی دانشگاه‌های شهید بهشتی و تهران و نیز کلیه شرکت‌کنندگانی که ما را در اجرای این مطالعه یاری کردند، صمیمانه سپاسگزاری می‌شود. همچنین لازم به ذکر است که این مطالعه بدون حمایت مالی انجام شده است. نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی ندارند.

ارزیابی قرار دادند، پژوهش حاضر نیز مؤلفه ارتباط را در قالب دو عامل یافت. بنابراین مؤلفه رابطه شخصی با خدا و ارتباط و ادراک ماورائی شباهت‌هایی به مقیاس Underwood, Teresi (۱۴) دارد.

همچنین این مقیاس شامل مؤلفه‌هایی چون آرامش عمیق درونی، کمک خداوند و هدایت شدن توسط خداوند بوده که با عامل حضور خداوند و دریافت حمایت معنوی شباهت دارد. غباری بناب و همکاران (۱۵) نیز در عاملی تحت عنوان تأثیر ارتباط با خدا به رابطه انسان با خدا مانند عبادت، راز و نیاز، رابطه صمیمانه و دوستی با خدا، توجه خدا به فرد و احساس مثبت از رابطه داشتن با خدا اشاره نمودند.

نتیجه‌گیری

با در نظر گرفتن اهدافی که مقیاس تجارب معنوی دنبال می‌کند، می‌توان گفت این مقیاس می‌تواند به صورت فردی یا گروهی در موارد متعددی مانند یک ابزار تشخیصی در زمینه مشاوره و روانشناسی و همچنین برای

REFERENCES

1. Manavi SH. Relationship between the Identity, Spirituality, and Spiritual Intelligence in Students of Islamic Azad University Science and Research. University of Scientific Research. Master's Thesis, Faculty of Psychology and Educational Sciences. 2011. (Full Text in Persian)
2. Koepfer SR. Drawing on the Spirit: Embracing Spirituality in Pediatrics and Pediatric Art Therapy. *Art Therapy*. 2000 Jan 1, 17 (3): 188-94.
3. King PE, Boyatzis CJ. Exploring Adolescent Spiritual and Religious Development: Current and Future Theoretical and Empirical Perspectives. *Applied Developmental Science*. 2004 Jan 1, 8 (1) 2-6.
4. Puig A, Lee SM, Goodwin L, Sherrard PA. The Efficacy of Creative Arts Therapies to Enhance Emotional Expression, Spirituality, and Psychological Well-Being of Newly Diagnosed Stage I and Stage II Breast Cancer Patients: A Preliminary Study. *The Arts in Psychotherapy*. 2006 Dec 31, 33 (3): 218-28.
5. Mattes R. Spiritual Need One: Spiritual Development: The Aging Process: A Journey of Lifelong Spiritual Formation. *Journal of Religion, Spirituality & Aging*. 2005 Oct 5;17 (3-4): 55-72.
6. Benson PL, Roehlkepartain EC, Rude SP. Spiritual Development in Childhood and Adolescence: Toward a Field of Inquiry. *Applied Developmental Science*. 2003 Jul 1, 7 (3): 205-13.
7. Culliford L. Spirituality and Clinical Care: Spiritual Values and Skills Are Increasingly Recognised as Necessary Aspects of Clinical Care. *British Medical Journal*. 2002 Dec 21, 325 (7378): 1434-6.
8. Skarupski KA, Fitchett G, Evans DA, Mendes De Leon CF. Daily Spiritual Experiences in A Biracial, Community-Based Population of Older Adults. *Aging & Mental Health*. 2010 Sep 1, 14 (7): 779-89.
9. Krause N, Pargament KI, Hill PC, Ironson G. Humility, Stressful Life Events, and Psychological Well-Being: Findings from the Landmark Spirituality and Health Survey. *The Journal of Positive Psychology*. 2016 Jan 7: 1-2.
10. Gatling A, Kim J, Milliman J. The Relationship between Workplace Spirituality and Hospitality Supervisors' Work Attitudes: A Self-Determination Theory Perspective. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 2016 Mar 21;28(3).
11. Afsar B, Badir Y, Kiani US. Linking Spiritual Leadership and Employee pro-Environmental Behavior: The Influence of Workplace Spirituality, Intrinsic Motivation, and Environmental Passion. *Journal of Environmental Psychology*. 2016 Mar 31;45:79-88.

12. Horton G, Luna N, Malloy T. Exploring Relationships between Adult Attachment, Spirituality and Personality Disorder Traits among Individuals in In-Patient Treatment for Substance Use Disorders. *International Journal of Social Work*. 2016 Jan 5,3 (1): 16.
13. Kim Y, Carver CS, Cannady RS. Caregiving Motivation Predicts Long-Term Spirituality and Quality of Life of the Caregivers. *Annals of Behavioral Medicine*. 2015 Aug 1, 49(4): 500-9.
14. Underwood LG, Teresi JA. The Daily Spiritual Experience Scale: Development, Theoretical Description, Reliability, Exploratory Factor Analysis, and Preliminary Construct Validity Using Health-Related Data. *Annals of Behavioral Medicine*. 2002 Feb 1, 24 (1): 22-33.
15. Ghobari Bonab B, Lavasani M, Mohammadi MR. Construction of spiritual experience scale in students. *Journal of Psychology*. 2005, 9 (3): 20-37. (Full Text in Persian)

Archive of SID

Original Article

Construction and Standardization of Spiritual Experiences Scale (SES)

Zeynab Mohammad Alipour¹, Sayed Hadi Sayed Alitabar^{2*}, Sara Bamdad³, Ali Zadeh Mohammadi⁴, Maede Sadat Etesami⁵

1. Ph.D Student, Counseling, Kharazmi University, Tehran, Iran.
2. Ph.D Student, Career Counseling, University of Isfahan, Isfahan, Iran.
3. Master of Psychology, Islamic Azad University, Khomeini shahr, Isfahan, Iran.
4. Associate Professor, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
5. Master of Clinical Psychology, University of Tehran, Tehran, Iran.

*Corresponding Author: Sayed Hadi Sayed Alitabar, Faculty of Psychology & Educational Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Email: h_alitabar@edu.ui.ac.ir

Received: 28 April 2016

Accepted: 30 June 2016

Published: 8 August 2016

How to cite this article:

Mohammad Alipour Z, Sayed Alitabar S.H, Bamdad S, Zadeh Mohammadi A, Etesami MS. Construction and Standardization of Spiritual Experiences Scale (SES). Community Health 2016; 3(3): 190-99.

Abstract

Background and Objective: Spirituality as a cultural fact is one of the principles that will affect many aspects of life. This research aims to build a scale to assess and evaluate the reliability and validity of spiritual experiences and its exploratory factor structure.

Materials and Methods: The research was a correlational study. The study population included all employees of the Shahid Beheshti University, including 220 participants (105 females and 115 males) with the stratified sampling and proportional allocation method and Cohen's d formula, were selected. The instrument was spiritual experience scale (SES). For assessing the internal validity of instrument correlation coefficient was used for each question and the total score categories. The exploratory factor analysis was conducted on the 25 items of the scale. internal consistency was evaluated by Cronbach's alpha and retest was used for concurrent validity.

Results: In the initial factor analysis, three factors were obtained with the particular value of greater than 1 and second factor analysis was limited to these three factors. Based on the content of the material three factors were named "personal relationship with God," "communication and perception beyond" and "the presence of God and receive spiritual support." The internal consistency of this scale was good (Cronbach's alpha, 93.0 and repeatability within ten days, 78.0).

Conclusion: The study showed that the spiritual experience scale in Iranian society was valid and reliable. So self-report scale is a useful tool for research purposes.

Keywords: Spirituality; Standardization; Construction; Perception; Factor Analysis